

УДК 368.811:336.71(477)

DOI: 10.25140/2411-5215-2018-1(13)-131-139

*Ольга Кальченко, Анастасія Лисиця***СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
БАНКІВСЬКО-СТРАХОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В УКРАЇНІ***Ольга Кальченко, Анастасія Лисиця***СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ
БАНКОВСКО-СТРАХОВОЙ ИНТЕГРАЦИИ В УКРАИНЕ***Olga Kalchenko, Nastia Lysytsia***MODERN TRENDS AND PROSPECTS FOR DEVELOPMENT
OF BANKASSURANCE IN UKRAINE**

У статті досліджено сутність банківсько-страхової інтеграції, що полягає у взаємодії банків і страхових компаній з метою координації продажів, поєднання страхових і банківських продуктів, налагодження спільних каналів їх розповсюдження, розширення клієнтської бази та виходу на нові сегменти ринку. Обґрунтовано її необхідність і актуальність у сучасних умовах розвитку фінансового ринку й посилення інтеграційних процесів; визначено особливості взаємодії банківських установ та страхових компаній; наведено характеристику основних моделей банкострахування. На основі статистичних даних проведено аналіз сучасного стану банкострахування в Україні, виявлено актуальні проблеми розвитку, а також визначено перспективи подальшого функціонування. Здійснено аналіз переваг та недоліків банківсько-страхової інтеграції з позиції банків та страхових компаній.

Ключові слова: фінансові посередники; інтеграція; банкострахування; фінансовий ринок; страховий продукт; банківська послуга; кооперація.

Рис.: 3. Табл.: 2. Бібл.: 6.

В статье исследована сущность банковско-страховой интеграции, которая заключается во взаимодействии банков и страховых компаний с целью координации продаж, объединения страховых и банковских продуктов, налаживания совместных каналов их распространения, расширения клиентской базы и выхода на новые сегменты рынка. Обосновано ее необходимость и актуальность в современных условиях развития финансового рынка и усиления интеграционных процессов; определены особенности взаимодействия банковских учреждений и страховых компаний; проведена характеристика основных моделей банкострахования. На основе статистических данных проведен анализ современного состояния банкострахования в Украине, выявлены актуальные проблемы развития, а также определены перспективы дальнейшего функционирования. Осуществлен анализ преимуществ и недостатков банковско-страховой интеграции с позиции банков и страховых компаний.

Ключевые слова: финансовые посредники; интеграция; банкострахование; финансовый рынок; страховой продукт; банковская услуга; кооперація.

Рис.: 3. Табл.: 2. Библ.: 6.

The article explores the essence of banking and insurance integration, which consists in the interaction of banks and insurance companies to coordinate sales, unify insurance and banking products, establish joint channels for their distribution, expand the client base and enter new market segments. Its necessity and actuality in modern conditions of financial market development and strengthening of integration processes are justified; specifics of interaction between banking institutions and insurance companies; the characteristic of the basic models of bank insurance is carried out. On the basis of statistical data, an analysis of the current state of bank insurance in Ukraine was carried out, actual development problems were identified, and prospects for further functioning were determined. The analysis of the advantages and disadvantages of banking and insurance integration from the position of banks and insurance companies was carried out.

Keywords: financial intermediaries; integration; bank insurance; financial insurance; insurance product; bank deposit; cooperative.

Fig.: 3. Table: 2. References: 6.

JEL Classification: G21; G22

Постановка проблеми. Розвиток фінансового ринку та посилення відповідних економічних процесів в окремих його сегментах змушують фінансові установи шукати нові форми та способи реалізації своїх послуг. Стрімкий характер розвитку банківської сфери, постійне удосконалення технологій фінансового ринку та універсалізація фінансово-кредитної діяльності виступають основними чинниками появи сучасних форм та способів ведення інвестиційного бізнесу, а глобалізація, міжнародна інтеграція та зростаюча конкуренція змушують банки та страхові компанії постійно збільшувати та реформатовувати спектр своїх послуг.

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

Останні два десятиліття на фінансовому ринку України відбувається реалізація моделі співпраці банківських установ і страхових компаній, яка отримала назву «банкостраховання». Зміст цієї моделі полягає у взаємодії фінансових установ у межах інтеграції банків і страхових компаній з метою координації продажів, поєднання страхових і банківських продуктів, налагодження спільних каналів їх розповсюдження, розширення клієнтської бази та виходу на нові сегменти ринку, а також створення нових фінансових інститутів.

Оскільки національна фінансова система вже досягла певного етапу своєї еволюції, на якому знання про ефективні механізми взаємодії підприємницьких структур можуть бути реалізовані на практиці, виникає необхідність дослідження особливостей інтеграції банківського і страхового капіталу. А реформування фінансового ринку країни зумовило появу нових проблем, що виникають у процесі інтеграції банків і страхових компаній та потребують розроблення та впровадження сучасних підходів до їх взаємодії та співпраці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні засади особливостей розвитку страхування та банкостраховання викладено в працях українських та зарубіжних науковців, таких як О. Архипов, В. Базилевич, О. Барановський, В. Баранова, Я. Віоларіс, О. Вовчак, Н. Внукова, Л. Временко, О. Зубець, В. Корнеєв, Н. Кузнецова, І. Лютий, М. Ніколенко, Л. Нечипорук, Т. Хесса, О. Філонюк, Г. Чернова, О. Циганов, І. Школьник, Я. Шумелда, Р. Юлдашев, Т. Яворська та інших. Вагомий внесок у дослідження проблем інтеграції банківського та страхового бізнесу зробили такі вітчизняні та іноземні вчені, як Р. Арутюнян, К. Багмет, Т. Бут, І. Васькович, П. Гришин, В. Демченко, А. Єрмошенко, М. Клапків, Ю. Клапків, І. Кожевнікова, С. Козьменко, В. Кремень, Г. Кутубарова, М. Кумар, Г. Олійник, Н. Пенкаль, Р. Пікус. Значна кількість наукових досліджень та публікацій є свідченням важливості банкострахової співпраці на сучасному етапі розвитку економіки. Більшість наукових праць щодо взаємодії банків та страхових компаній присвячені питанням визначення та узагальнення методологічних та інституційних засад банкостраховання.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. У сучасних умовах розвитку фінансового ринку важливим є вибір форм інтеграції банківського і страхового капіталу, зокрема в період фінансово-економічних криз та інституційних змін, визначення пріоритетних напрямів удосконалення співпраці між банками та страховими компаніями. Необхідною є розробка підходів щодо посилення ефективності такої взаємодії, що надасть можливість покращити якісний рівень обслуговування клієнтів і підвищити рівень доходів фінансових установ. Зазначені питання вимагають наукового обґрунтування та практичного вирішення.

Мета статті. Головна мета статті полягає в дослідженні сучасних тенденцій банкостраховання в Україні та визначення подальших перспектив його функціонування і розвитку.

Виклад основного матеріалу. Сучасну економіку неможливо уявити без взаємодії фінансових посередників, які допомагають потенційним учасникам транзакцій знайти одне одного та сприяють укладенню та підвищенню ефективності угод. Великою мірою така взаємодія є об'єктивним явищем, оскільки завдяки інтеграції та економії на масштабах, фінансові посередники здатні зменшувати свої транзакційні витрати.

Іншою підставою взаємодії фінансових посередників є посилення впливу фінансових посередників на розвиток і структурну трансформацію фінансового ринку, створення конкурентоспроможної фінансової системи, яка здатна мобілізувати та надавати економічним суб'єктам необхідні інвестиційні ресурси.

Провідними фінансовими посередниками сучасності по праву вважаються страхові компанії та банки. У силу складних та завищених вимог сьогодення, жорсткої конкуренції на ринку фінансових послуг, страховим та банківським установам стає вигідно, а іноді й необхідно, розширювати межі свого бізнесу. На зміну жорсткій конкуренції між фінансовими установами все частіше приходять їх продуктивна співпраця та взаємодія.

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

Взаємодія між страховими компаніями та банками зумовлена, насамперед, функціональною близькістю їх діяльності. Історично склалося, що банківська та страхова справа мають багато спільного, і їхні інтереси в боротьбі за клієнтів або ринки розміщення капіталу часто перетинаються. Для обох фінансових установ важливе значення має усвідомлене розмежування сфер діяльності, в яких продуктивніше виступати конкурентами, а в яких більше вигід буде досягнуто ними у ролі союзників (так званий синергетичний ефект). Найкраще відображають основи взаємодії та конкуренції між двома фінансовими посередниками, функції, які віддзеркалюють їхню роль на ринку фінансових послуг.

Аналіз розвитку інтеграційних процесів у діяльності банків та страхових компаній свідчить, що ініціаторами співпраці останніх можуть виступати як банки, так і страхові компанії. Так, на французькому фінансовому ринку ініціаторами взаємодії виступили банки, і ця концепція отримала назву «bancassurance» (банкостраховання), в Італії використовується термін «bancafi», в Іспанії – «bancoassurance» [2].

Якщо процес взаємопроникнення в нову сферу діяльності починається з ініціативи страхових компаній, то концепція такої діяльності була визначена окремим терміном «assurfinance». Іноді виокремлюють і третю форму – «allfinance» – для позначення фінансового посередника, який одночасно займається продажем і банківських, і страхових продуктів.

Провідні наукові спеціалісти дійшли висновку, що чим сильнішими є зв'язки між страховими компаніями та банками, тим більше переваг досягається ними внаслідок такої взаємодії. У результаті цього виокремилося декілька форм взаємодії страхових компаній та банків. Форми взаємодії також називають «фазами або етапами», оскільки страхова компанія та банк, які прагнуть максимального об'єднання двох структур (що відповідає найвищим формам взаємодії страхових компаній та банків), проходять усі попередні форми. Проаналізувавши наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених, було виділено основні форми взаємодії страхових компаній та банків (табл. 1) [3].

Таблиця 1

Характеристика форм взаємодії страхових компаній та банків

Форма інтеграції страхових компаній та банків	Характеристика форми
Взаємні послуги	Страхова компанія та банк користуються спеціалізованими послугами один одного
Агентський договір	Один з фінансових посередників стає агентом іншого на основі агентського договору й отримує право розповсюджувати його послуги на ринку
Перехресна участь у капіталі	Страхова компанія та банк купують частини акцій один одного, отримуючи можливість частково впливати та контролювати діяльність партнера
Спільне підприємство	Заснування банком та страховиком нової компанії, що здійснює комплексне обслуговування комплексним обслуговуванням клієнтів
Злиття та поглинання	Один з фінансових посередників поглинає іншого, що веде до отримання повного контролю над ним
Фінансовий супермаркет	Об'єднання страхової, банківської та інших фінансових складових у єдину компанію

Варто зазначити, що наведені вище альтернативи побудови інтегрованого бізнесу є лише теоретичними моделями, які достатньо рідко зустрічаються на практиці в поодинокому вигляді. Зазвичай, спільний бізнес банку та страхової компанії має ознаки різних фаз взаємодії і динамічно змінюється під впливом багатьох різноманітних факторів.

Вітчизняний фінансовий ринок, як і світовий, постійно підлягає суттєвим якісним та кількісним змінам, які створюють умови «важкої» структури ринку та посилення конкуренції між фінансовими установами.

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

На початку 2014 року під впливом втрати контролю на частині території країни та девальвації національної грошової одиниці український фінансовий ринок вступив у нову фазу свого розвитку, яка характеризується перетворенням банківської системи в найбільш проблемну галузь української економіки.

Нині вітчизняні банківські установи активно співпрацюють зі страховими компаніями. За такого співробітництва страхові компанії забезпечують 51 % сукупних активів банків, беручи на себе страхові зобов'язання з майнових інтересів банківської системи. Серед страхових зобов'язань переважає автокредитування, споживче та іпотечне кредитування, а також страхування банківських ризиків.

Важливо зазначити, що до банкострахування необхідно підходити не як до продажу додаткової або обов'язкової послуги до кредитних продуктів, а як до повноцінного каналу реалізації страхових продуктів, яким у перспективі виступатимуть банківські установи. Такі процеси вимагають розвитку платоспроможного, прозорого, клієнтоорієнтованого вітчизняного ринку банкострахування, який буде спроможним задовольнити вимоги й потреби суспільства та протистояти значним ризикам сьогодення.

На основі статистичного аналізу, можна зробити висновок про те, що загалом по страховому ринку України динаміка чистих страхових премій та виплат має тенденцію до зростання (рис. 1).

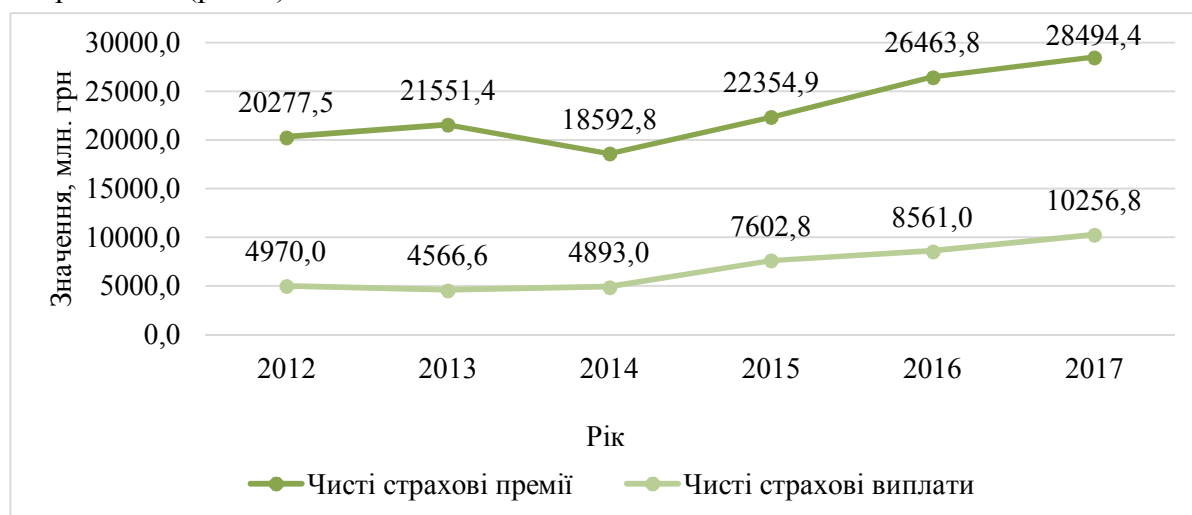

Рис. 1. Динаміка чистих страхових премій та виплат за 2012–2017 роки
Джерело: [5].

Дослідження ринку банківського страхування показало зростання чистих валових виплат по страхуванню кредитів та збільшення обсягу премій, що дає змогу стверджувати про підвищення ефективності функціонування вітчизняних страхових компаній на ринку банкострахування та адекватне державне регулювання зазначеного сегмента ринку (рис. 2).

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

Рис. 2. Динаміка валових чистих страхових премій та виплат при страхуванні кредитів за 2012–2017 роки

Джерело: [5].

На відміну від України, зарубіжні банки отримують вагомі обсяги прибутку від реалізації страхових продуктів. В Європейських країнах таким чином продається кожен третій поліс зі страхування життя. Така співпраця є досить перспективною і важливою для банківської установи.

Протягом 2008-2016 рр. в Україні у відносинах між певною кількістю банківських установ і страхових компаній у контексті банкострахування спостерігаємо стагнацію. Максимальне значення банкострахування в загальному обсязі збуту страхових продуктів в Україні сягнуло 28,5 % у 2008 році [2], у 2013 р. – 14,3 % [2] і протягом 2008–2016рр. знизилася в 4 рази до 7,1 % (рис. 3).

Рис. 3. Динаміка банкострахування в Україні протягом 2008–2016 років
Джерело: [1; 2].

Станом на початок червня 2017 року в Україні зареєстровано 26 банківських груп, у т. ч. 10 за участю страховиків та 9 небанківських, з них 7 за участю страхових компаній. Прикладом інтеграційного утворення на вітчизняному ринку є фінансово-промислова холдингова група «ТАС». Страхову компанію «Альфа Страхування» і ПАТ «Альфа-банк», що входять до однієї міжнародної банкострахової групи «Альфа-груп» теж варто відносити до блоку «інтеграція капіталу».

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

Протягом останніх років страхові компанії змінили інвестиційні пріоритети. Більшу частину своїх активів спрямовують на купівлю державних боргових цінних паперів.

За січень–вересень 2017 року страхові організації наростили свої вкладення в облігації внутрішньої держпозики (ОВДП) на 1,1 млрд грн – до 6,1 млрд грн. На другому місці за абсолютним приростом корпоративні облігації – зростання сягнуло на 555,0 млн грн [9].

Акції деякою мірою втратили довіру страхових компаній. Останні скоротили інвестиційний портфель на 1,48 млрд. – до 7,1 млрд грн. Хоча частка акцій у структурі активів залишається найбільшою (20,2 %), незабаром ОВДП, в які вкладено 17,2 % грошей страховиків, можуть обігнати акції, якщо поточна динаміка збережеться надалі. Проте більшу частину грошей страховики акумулюють на банківські депозити. На депозити припадає третина активів – 11,8 млрд грн. Невеликий приріст цього портфеля (а саме 2,5 %) показує, що депозити дещо знизили свою прибутковість порівняно з облігаціями внутрішньої державної позики [9].

Протягом тривалого періоду на страховому ринку склалася практика інвестування майже всіх активів у депозити. По-перше, діяльність багатьох страхових організацій ґрунтувалась саме на взаємодії з банками, і депозити були обернено пропорційною «платою» за співпрацю. По-друге, банківські вклади залишалися найбільш стабільним інструментом отримання доходів. Однак останніми роками в умовах дестабілізації банківської сфери, страхові компанії втратили в неплатоспроможних банках близько 3 млрд грн. Це змусило страховиків здійснювати пошук більш надійних альтернатив інвестування.

Проведений аналіз дає змогу визначити такі переваги, недоліки, загрози й ризики з позиції банківських установ та страхових організацій при їх взаємодії (табл. 2).

Таблиця 2

Аналіз переваг і недоліків банківсько-страхової інтеграції

3 позиції банків	
Переваги	Недоліки
Гарантійне повернення кредиту у випадку знищення заставного майна. Отримання нової депозитної бази. Збільшення асортименту пропонованих послуг. Висока рентабельність інвестицій	Додаткове навантаження на клієнта. Короткострокове збільшення витрат. Збільшення кількості довгострокових витрат. Інвестиції мають переважно довгостроковий характер та обмежену ліквідність
Потенційні вигоди	Загрози
Максимізація задоволення клієнта. Формування образу банку як частини фінансової групи. Оптимізація кредитних ризиків банку	Зв'язок ефективності банківського інституту із успішністю страхової компанії. Відсутність розуміння нового типу послуг у працівників банку. Ринкові та інвестиційні ризики
3 позиції страхових компаній	
Переваги	Недоліки
Отримання нових каналів дистрибуції для своїх фінансових продуктів. Залучення фінансово-потужного партнера. Збільшення різноманіття пропонованих фінансових послуг	Короткочасне зростання витрат. Необхідність розміщення значних коштів на депозиті партнера. Відсутність диверсифікації джерел збуту. Залежність від ситуації на кредитному ринку
Потенційні вигоди	Загрози
Отримання лояльного клієнта. Фінансова допомога. Можливість отримання значної частки ринку. Можливість доступу до баз даних.	Тиск банківської установи. Повна залежність від видачі кредитів. Обмеження для інвестицій страховика

Джерело: [4].

Провівши аналіз переваг та недоліків, можливих вигід та загроз інтеграції таких фінансових інститутів, як страхова компанія та банківська установа було встановлено, що співпраця банківського та страхового бізнесу, зважаючи на значну собівартість, є надзвичайно вигідною для обох учасників процесу інтеграції. Оскільки на сучасному етапі розвитку українська банківська система й економіка загалом, сформована таким чином,

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

що саме банківська установа отримує значну частку фінансових прибутків від розміщення фінансових резервів страхової компанії. Водночас для страховика вигода носить нематеріальний характер – зростання частки ринку, що в довгостроковій перспективі повинно зрівняти вагомість обох учасників.

Варто наголосити, що для успішного подальшого розвитку банківсько-страхової взаємодії, важливими є результативні дії банків та страхових компаній у контексті розширення асортименту страхових продуктів, що реалізуються через банки, створення їх доступними та легкими для сприйняття споживачами.

Визначимо ключові проблеми, що стримують розвиток інтеграційних процесів між банківськими установами і страховими компаніями в Україні та є причинами негативного впливу інтеграції на стабільне функціонування страхових компаній:

- законодавчі: нормативно-правове забезпечення діяльності зазначених інституцій, питання ефективного регулювання та нагляду щодо їх функціонування;

- кон'юнктурні (ринкові): значна ступінь залежності страхових компаній від банківських установ; невідповідність розмірів страхових і банківських операцій; фінансова нестабільність страхових компаній, що є перешкодою до прийняття на страхування ризику банків;

- проблеми інформаційно-технологічної сфери: технічне програмне забезпечення банківських установ не завжди призначено для продажу страхових продуктів та послуг; низький рівень автоматизації бізнес-процесів страхових компаній у порівнянні з банками;

- проблеми у сфері організації взаємовигідних відносин з клієнтами: низький рівень прозорості акредитації страхових компаній у банках тощо.

На сучасному етапі розвитку інтеграційних взаємозв'язків між фінансовими посередниками в Україні особливо гостро постають проблеми насамперед законодавчого рівня, оскільки саме проблеми раціонального та ефективного регулювання, нормативного забезпечення діяльності банківських і страхових установ у складі інтеграційних об'єднань є найбільш нагальними.

Першочерговим завданням Національного банку України та Національної комісії, що виконує державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, має бути підвищення ефективності функціонування системи контролю та нагляду за роботою банків і страхових компаній, що є учасниками інтеграції. Так, вирішення наявних проблем у сфері організації банківсько-страхової інтеграції в Україні сприятиме, з одного боку, збільшенню прозорості інтеграційних взаємозв'язків між банківськими установами та страховими компаніями, з іншого – між ними та їхніми клієнтами; максимальній захищеності страхових компаній від впливу на їхню діяльність кризових явищ банківської системи. Загалом це дозволить згладжувати коливання в розвитку всього фінансового сектору вітчизняної економіки.

Висновки і пропозиції. Банкостраховання як сучасна модель інтегрованого розвитку страхових компаній та банківських установ полягає у взаємодії банків і страхових компаній з метою: координації продажів, об'єднання страхових і банківських продуктів; побудови спільних каналів розповсюдження останніх; використання однієї клієнтської бази для отримання максимального прибутку. Її складовими елементами є правове забезпечення, інститути учасників інтеграційного об'єднання, певний набір інструментів (продукти, канали збуту, системи винагород, навчання та мотивації персоналу тощо), договірна документація.

На основі проведених аналітичних досліджень з питань банкостраховання серед професійних учасників вітчизняного страхового ринку у 2012 та 2017 роках, проаналізовано сучасний стан та виявлено тенденції розвитку банкостраховання в Україні. Визначено, що частка банкостраховання в загальному обсязі збуту страхових продуктів

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

протягом 2008–2016 років мала тенденцію до скорочення, а протягом останніх трьох років на фінансовому ринку спостерігається різке скорочення ресурсної бази банків та страхових компаній, зокрема частка кредитного портфеля в активах банків скоротилася з 64,14 до 45,01 %. Фінансовий результат банківської системи за 2016 рік є найгіршим за всі роки спостережень.

Низькі значення рівня банківсько-страхової інтеграції пов'язані з певними проблемами, що виникають у сфері організації інтеграційних відносин. Загалом, проведений аналіз показує, що банкострахування в Україні має значні перспективи розвитку, що пов'язано із зацікавленістю банків у додаткових джерелах комісійного доходу, а з боку страховика – бажанням збільшити обсяги продажу страхових продуктів. Найбільш прості форми bancassurance, що стосуються продажу пов'язаних між собою фінансових продуктів, набули широкого розповсюдження, проте подальший розвиток співпраці між банками та страховими компаніями залежить не тільки від внутрішніх, але й значною мірою від зовнішніх чинників [1].

Список використаних джерел

1. Заволока Л. О., Вербицька К. С., Малоок І. А. Тенденції розвитку банкострахування в Україні. *Молодий вчений*. 2017. № 3 (43). С. 656–658.
2. Кучеренко В. В. *Форми інтеграції банківського і страхового капіталу в Україні: дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит»*. Переяслав-Хмельницький, 2017. 262 с.
3. Кучеренко В. *Форми інтеграції банківського та страхового капіталів*. *Вісник КНТЕУ*. 2010. № 3. С. 57–66.
4. Пенкаль Н. А. *Ризик-менеджмент взаємодії банківського та страхового сегментів фінансового ринку України: дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит»*. Тернопіль, 2017. 283 с.
5. Підсумки діяльності страхових компаній за 2017 рік // Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринку фінансових послуг. URL: <https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/SK/2017> (дата звернення: 03.02.2018).
6. Шишкіна О. В., Дубина М. В. *Гроші та кредит: навч. посіб.* Чернігів: Видавець Брагинець О.В., 2016. 692 с.
7. Шкарлет С. М., Дубина М. В., Тунік М. В. Особливості створення служби контролінгу у страхових компаніях. *Науковий вісник Полісся*. 2016. № 3 (7). С. 150–161.
8. Шкарлет С. М., Дубина М. В., Тунік М. В. *Розвиток системи контролінгу в управлінні страховими компаніями на ринку фінансових послуг України: монографія*. Чернігів: ЧНТУ, 2016. 320 с.
9. *Ukrainian M&A Review 2017 // KPMG from Ukraine*. URL: <https://www.slideshare.net/KPMG-Ukraine> (Last accessed: 11.04.2018).

References

1. Zavaloka, L. O., Verbytska, K. S., Malook, I. A. (2017). Tendentsii rozvytku bankostrakhuvannia v Ukraini [Trends in Banking Insurance in Ukraine]. *Molodyi vchenyi – Young scientist*, 3 (43), 656–658 [in Ukrainian].
2. Kucherenko, V. V. (2017). *Formy intehratsii bankivskoho i strakhovoho kapitalu v Ukraini [Forms of Banking and Insurance Capital Integration in Ukraine]*. (Candidate thesis). Pereyaslav-Khmelnitsky DPU named after Hryhoriy Skovoroda, Pereyaslav-Khmelnitsky [in Ukrainian].
3. Kucherenko, V. (2010). *Formy intehratsii bankivskoho ta strakhovoho kapitaliv [Forms of integration of banking and insurance capital]*. *Visnyk KNTEU – Journal of KNTEU*, 3, 57–66 [in Ukrainian].
4. Penkal, N. A. (2017). *Ryzyk-menedzhment vzaiemodii bankivskoho ta strakhovoho sehmentiv finansovoho rynku Ukrainy [Risk management of interaction of banking and insurance segments of the financial market of Ukraine]*. (Candidate thesis). Ternopil National Economic University, Ternopil [in Ukrainian].

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

5. Pidsumky diialnosti strakhovykh kompanii za 2017 rik [Results of the activity of insurance companies for 2017] (n.d.). <https://www.nfp.gov.ua>. Retrieved from <https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/SK/2017>.

6. Shyshkina, O. V., Dubyna, M. V. (2016). Hroshi ta kredyt [Money and credit]. Chernihiv: Vydavets Brahynets O. V. [in Ukrainian].

7. Shkarlet, S. M., Dubyna, M. V., Tunik, M. V. (2016). Osoblyvosti stvorennia sluzhby kontrolinhu u strakhovykh kompaniiakh [Creation features of the controlling service in the insurance company]. *Naukovyi visnyk Polissia – Scientific Bulletin of Polissia*, 3 (7), 150–161 [in Ukrainian].

8. Shkarlet, S. M., Dubyna, M. V., Tunik, M. V. (2016). Rozvytok systemy kontrolinhu v upravlinni strakhovymy kompaniiamy na rynku finansovykh posluh Ukrainy [Development of a controlling system in the management of insurance companies in the Ukrainian financial services market]. Chernihiv: ChNTU [in Ukrainian].

9. Ukrainian M & A Review 2017 (n.d.). <https://home.kpmg.com/ua/ru/home.html>. Retrieved from <https://www.slideshare.net/KPMG-Ukraine>.

Кальченко Ольга Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Чернігівський національний технологічний університет (вул. Шевченка, 95, м. Чернігів, 14035, Україна).

Кальченко Ольга Николаевна – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры финансов, банковского дела и страхования, Черниговский национальный технологический университет (ул. Шевченко, 95, г. Чернигов, 14035, Украина).

Kalchenko Olga – PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of Department of Finance, Banking and Insurance, Chernihiv National University of Technology (95 Shevchenka Str., 14035 Chernihiv, Ukraine).

E-mail: onkalchenko.2014@gmail.com

Лисиця Анастасія Віталіївна – магістр кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Чернігівський національний технологічний університет (вул. Шевченка, 95, м. Чернігів, 14035, Україна).

Лисица Анастасия Витальевна – магистр кафедры финансов, банковского дела и страхования, Черниговский национальный технологический университет (ул. Шевченко, 95, г. Чернигов, 14035, Украина).

Lysytsia Nastia – master of Department of Finance, Banking and Insurance, Chernihiv National University of Technology (95 Shevchenka Str., 14035 Chernihiv, Ukraine).

E-mail: nastialysytsia@gmail.com